

Абдиева Ч.

**ОШ ЖАНА БАТКЕН ОБЛАСТАРЫНДАГЫ РАДИОСТАНЦИЯЛАР
ЖӨНҮНДӨ**

Абдиева Ч.

О РАДИОСТАНЦИЯХ В ОШСКОЙ И БАТКЕНСКОЙ ОБЛАСТЯХ

Ch. Abdieva

ABOUT OSH AND BATKEN REGIONS RADIOSTATIONS

УДК: 801.8 (572.2)

Макалада Кыргыз Республикасынын Ош менен Баткен областарындагы эгемендүүлүктүн жылдарында пайда болгон радиоберүүнүн өнүгүүсү чагылдырылды. Өлкөдөгү массалык маалымат каражаттар (ММК) системасынын ушул электрондук тармагы боюнча жазылган эмгектерди автор иликтеп чыкты. Аталган тема буга чейин толук түрдө изилденген эмес, ошондуктан макала журналистиканын илимине жаңылык киргизгени талашсыз. Жазылган китептерде кыргыз журналистиканын тарыхы жалпы түрдө (республикалык масштабда) каралган, ар бир аймакка өз алдынча арналган изилдөөлөр жок. Макаланын максаты ушундай “пробелди” толтурууга багытталган. Автор мамлекеттин түштүк регионундагы электрондук массалык маалымат каражаттардын (радионун мисалында) коомдогу ордун жана аудиториясына тийгизген таасирин ачып берүүгө аракет жасады. Оштон эфирге чыккан радиолорго – «Эл ФМ» жана «Ынтымак», Баткен шаарынан чыккан «Салам» радиосунун таржымалдарына анализ берилди.

Негизги сөздөр: массалык маалымат каражаттар, электрондук массалык маалымат каражаттар, маалымат, кабар, эфир, радио, радиоберүү, аудитория, аймак.

В данной статье отражен процесс развития радиовещания на территории Ошской и Баткенской областей Кыргызской Республики. Автор дал обзор трудов тех, которые были написаны по электронным видам средств массовой информации (СМИ) республики. Надо отметить, что указанная тема еще не исследована в достаточной полной мере, поэтому научная новизна статьи сомнений не вызывает. В написанных ранее книгах история кыргызской журналистики рассматривается в обобщенной форме (в масштабе всей республики), иначе говоря, еще нет дифференцированных исследований, то есть по каждому из регионов страны отдельно. Для заполнения такого «пробела» и направлена статья. На примере функционирования радиостанций южного региона Кыргызстана автор показывает роль и место электронных средств массовой информации (СМИ), а также параметры их влияния на охватываемую ими аудиторию. Показано на примере работы радиостанций «Эл ФМ» и «Ынтымак» (они выходят в эфир из города Ош, а также «Салам» радио, расположенного в городе Баткен.

Ключевые слова: средства массовой информации, электронные средства массовой информации, информация, новости, эфир, радио, радиовещание, аудитория, регион.

The article reflects the development of broadcasting in Osh and Batken regions of the Kyrgyz Republic accordingly. The author gave an overview of the topics on the articles that were written on the electronic media of the republic. It should be noted that this topic has not yet been fully explored, therefore, the scientific novelty of the article does not cause any

doubts. In the books written earlier, the history of Kyrgyz journalism is considered in a generalized form [across the country], in other words, there are no differentiated researches, that is, separately for each of the regions of the country. The present article is focused on fill this “gap”. On the example of functioning of radio stations in the southern region of Kyrgyzstan, the author shows the role and place of electronic media, as well as the parameters of their influence on the audience they cover. The analysis of the research of such radio stations as “EL FM” and “Yntymak” [they are aired from the Osh, as well as “Salam” radio, located in the city of Batken].

Key words: mass media, electronic media, information, news, air, radio, radio broadcasting, audience, region.

Кыргыз Республикасынын эгемендүүлүгү жарыялагандан кийинки мезгилдеги саясий, экономикалык, социалдык багыттагы өзгөрүүлөр ММКнын трансформацияланышын шарттады. Ар кандай маалыматтык керектөөлөргө багытталган ММКнын саны кескин өстү. Эфирдик убакыттын басымдуу бөлүгүн ээлеген көңүл ачуучу уктуруулар динамикалуу өнүгүүгө ээ болду. Кыргызстандын журналистикасынын тарыхый этаптары илимий эмгектерде (булардын саны өтө аз) чагылдырылган [1].

Түштүк Кыргызстанда 1991-жылдардан тартып электрондук ММКлардын саны көбөйүшүнүн дагы бир себеби «менчик» деген түшүнүктүн пайда болушу. Көптөгөн жеке менчик телерадиолор ачылды, бирок ар түрдүү кырдаалдарда өз ишмердүүлүктөрүн токтоткон учурлар да болду. Атап айтсак Толкун ТВ, Эркин Ала-Тоо, Нур ТВ, Дастан телерадиокомпаниялар финансылык жактан өзүн-өзү каржылабай жабылып калган. Ал эми Ош жана Баткен областарында радио мейкиндигинде мамлекеттик радиолор ЭлФМ, Ынтымак радиосу, ар кандай уюмдардын колдоосунун негизинде түзүлгөн Баткен облусунун «Салам» радиосу бүгүнкү күндө иштеп келе жатат. Кыргызстандын түштүгүндө радио рыногундагы компаниялардын эки түрү бар: 1) мамлекеттик радио; 2) ар кандай уюмдардын негизинде түзүлгөн радиолор. Кыргызстандагы ММК системасын иликтеген кенири түрдөгү изилдөөнүн жыйынтыгы XXI кылымдын башында Бишкектен эти тилде (орусча, кыргызча) китеп болуп чыккан [2]. Ушул жерден бир өзгөчөлүктү белгилеп кетели. Жалал-Абад областында радиостанциялар жок жана болгон эмес, эч бир түрдө болгон эмес. Бул жерде областык мамлекеттик телерадиокомпаниясы бар, бирок ал телевидениеси менен чектелет. Буга байланыштуу макалабыздын темасы да эки аймак менен (Ош, Баткен) чектелди. Дагы бир нерсени айта кетели. Кыргызстандагы ра-

диожурналистиканын тарыхын өзүнчө бөлүп жана көлөмдүү турдо изилдеген эмгектерден бирөөсү эле бар – был илимпоз А.Дуйшекееванын окуу китеби [3]. Эми эфирге чыгып жаткан радиолордун таржымалына өтөлү.

“Ош радиосу” 1967-жылдын 15-сентябрында Кыргыз ССР Министрлер Советинин алдында радиоуктуруу жана телекөрсөтүү комитетинин коллегиясынын чечими менен «Радиоуктуруунун Ош областык башкы редакциясы» негизделген. 1967-жылдын экинчи жарым жылдыгында биринчи жолу радио толкунунда шандуу үндөр жаңырып, “Ош радиосу” кыргыз, өзбек тилдеринде уктурууларды даярдап, кыргыз тилиндеги алгачкы диктор Р.Кыргызбаева жана өзбек тилиндеги диктор И.Исхаковдор эмгектенишкен. Маалыматты оперативдүү түрдө берип, маанилүү фактыларды иликтеп, жөнөкөй тил менен уктурулуп келген. Бул жерде иштеген алгачкы радиожурналисттер - К.Керимбаев, Т.Адашбаев, Жолон Мамытов, Курбаналы Сабыров, Т.Жалилов, А.Сагыналиев, Ө.Эрмекбаев, Б.Молдобаев, Т.Жороев, К.Тельенов.

2007-жылдары “Ош радиосунун” чыгармачыл жамааты жумасына 3 сааттык уктурууну эфирге алып чыгып, 4 ирет 30 минуттан, жекшемби күнү 60 минутка обого чыккан. Жалпысынан 12 чыгармачы-техникалык кызматкерлер эмгектенишип, жамаатты Т.Жороев жетектеп келген. Негизги уктуруулар аталыштары - «Ош кайрыктары», «Эл үнү», «Экономика эсепти сүйөт», «Жан дүйнө», «Мен кыргызмын», «Сен ооруба Ата журт!», «Сарасеп», «Денсоолук», «Алтын апам», «Сиз күткөн сухбат», «Заман ыргак», «Данакер». Радионун фонотекасында элдик чыгармачылыктан тартып, сейрек таланттардын ырлары жазылып сакталып калган. “Манас”, «Курманбек» эпостордон үзүндүлөр, Болуш Мадазимовдун күүлөрү, Рыспай Абдыкадыров, Ж.Шамшиев, Ж.Алыбаев, Т.Эшпаев, К.Темиров, Ж.Мамажанов, Ибрагим Жунусовдордун алгачкы ырларын жаздырышып, бүгүнкү күндө радионун алтын казынасында 400 саат ар кандай баалуу жазуулар сакталып турат.

2005-жылы «ЭлТР» коомдук телерадио компаниясы мурдагы Ош телерадио компаниясы, кийин «Ош 3000» МТРКнын (мамлекеттик телерадиокомпания) базасында түзүлгөн, демек, «ЭлТР» КТРК (коомдук телерадиокомпания) жана «Эл FM» радиосу «Ош радиосунун» көчүн улантып келет. 2010-жылдын 15-мартынан тартып «Ош радиосу» «ЭлFM» радиосу болуп аталды. Ош шаарында жайгашып, кыргыз тилдүү радио катары өлкөнүн маалымат коопсуздугун камсыз кылуу багытындагы милдетти аткарып келет. Бул радиону жалпы Фергана өрөөнү угат. Күн сайын 17 сааттан ашык уктурууларын республиканын бардык аймактарына жана спутник аркылуу 53 өлкөгө таркатып турат. Бишкек, Чүйгө 89.6, Ош, Жалал-Абадга 107.7, Кызыл-Кыя, Ноокат, Кадамжайга 102.9 жыштыктары боюнча уктуруулар таркатылат. Күндөлүк турмушта болуп жаткан жаңылыктары эки саат сайын жаңылатып, бир

күндө 8 жолу кабарларды обого чыгарып турат. Мындан сырткары «Аптадагы аалам окуялары», «Жети күн» маалымат-аналитикалык программалары бар. Көбүнчө интерактивдүү программаларга басым жасап, түз эфирде Түркия, Россиядагы мигранттар менен маектешкенге мүмкүнчүлүктөр түзүлгөн. Алар менен он-лайн режиминде баарлашып, каалоотилектерин элге угузуп турат.

Күн сайын таң заарда «Сергек саат», «Сайра комуз» программалары менен башталып, андан соң эки саат «Ойгон шоу» программасы менен коштолуп, угармандарды кызыктуу оюн-шооктор, рубрикалар менен бүйрүн кызытат. Ал эми «Кечки учак» шоу программасы күн сайын кечки саат алтыдан жети чейин радио угуучуларды ажайып таза дүйнөлөргө саякат жасатат. Рухий көркөм дөөлөттөрдү камтыган «Акылмандыктын сырлары», «Мурас», «Түнкү үкү», «Жүрөк сыясы», балдар үчүн «Бал тил» сыяктуу отуздай программалары бар. ЭлТРдин тарыхы бир китепке татыктуу болуп, өзүнчө басылып чыккан [4]. Албетте, биздин өлкөбүздөгү башка белгилүү телерадиокомпанияларыбыз деле китепке татыйт, бирок жеке буларга арналган өз алдынча китептер чыга элек.

«Ынтымак» коомдук-регионалдык телерадиокомпаниясы (КРТРК) Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2011-жылдын 29-ноябрындагы №742 токтомунун негизинде түзүлгөн. Уктурууларын FM 106.1 жыштыгынан өз алдынча чыгара баштады. Ош шаарында жайгашкан. Медиакомпаниянын негизги максаты - түрдүү медиаплатформаларда маалымат берүүнүн инновациялык ыкмаларын колдонуу менен коомчулукту бир нече тилде көз карандысыз, бейтарап маалымат менен камсыздоо болуп эсептелинет. Коомдун бардык өкүлдөрүн сапаттуу, бейтарап маалымат менен камсыздоо аркылуу тынчтыкты, биримдикти, конструктивдүү диалогду бекемдөө менен бирге, эркиндиктин, бейтараптуулуктун, ачык-айкындыктын көрсөткүчтөрү каралган. 2012-жылы “Ынтымактын” радиосу обого чыкты, анын артынан ТВ жана сайт да ишке кирди. 2014-жылдын ноябрь айынан тарта “Ынтымак” медиакомпаниясы “Биз” деген аталыштагы гезитин кыргыз жана өзбек тилдеринде чыгара баштады. 2016-жылдын июль айында компаниянын базасында медиакемпет ишке кирип, журналистикага кызыккан жаштарды “конвергенттүү” (ар тараптуу) иштөө ыкмаларына үйрөтүүдө. Мындан сырткары “Ынтымак” социалдык тармактар жана YouTube каналы аркылуу маалыматтарды таратат. “Ынтымак” Ош, Жалал-Абад, Баткен облустарында кыргыз, орус жана өзбек тилдеринде чыккан жалгыз үч-тилдүү телерадиоканал болуп эсептелинет. Бул аймактардын жашоочулары “Ынтымак” ТВны санариптен көрө алат жана ошондой эле телеканал соцпакетке кирген. Компаниянын башкалардан дагы бир өзгөчөлүгү – конвергенттүү редакция принцибинде иш алып барып, башкача айтканда, бир эле журналист ТВ, радио, сайт жана гезит үчүн материалдарды даярдашат. «Ынтамак» радиосу FM 106.1 жыштыгы аркылуу Ош шаарын жана ага жа-

кын жайгашкан айыл-кыштактарды камтып, андан кийин Жалал-Абад, Баткен областарына 3 тилде (кыргыз, өзбек, орус) уктурулат.

Бул радионун ачылышы Түштүк Кыргызстан үчүн тарыхый окуя болуп калды. Себеби 2010-жылда болгон кандуу окуялардан кийин аймакта маалыматтарды кыргыз-өзбек тилдеринде аралаш берген ММК дээрлик калбай калган. Мына ушул телерадиокомпания “эки элдин ынтымагын бекемдөө максатында түзүлгөн” деген пикирдин калыстыгы талашсыз [5].

«Салам» радиосу 2001-жылы ЮНИСЕФ эл аралык уюму, «Эл аралык толерантуулук» фонду жана «Интерньюс» уюмдардын колдоосу менен түзүлгөн. Салам радиосу түзүлгөн учурда Баткен аймагындагы биринчи радио катары ачылып, уктуруусун 106.4 FM радио толкуну аркылуу күнүнө 18 саат эфирге чыгып, кызматын көрсөтө баштаган. Радионун түзүүнүн максаты жалпы элге жергиликтүү маалыматтарды жеткирүү жана маданият багытында көңүл маанайын көтөрүү. Бул музыкалык программаларды түзүп, жергиликтүү жаштардын талант өнөрчүлүгүн колдоп, аларга тарбия көрсөтүп, социалдык-экономикалык жетишкендиктерин, түйшүктөрүн чагылдырып, массалык маалымат каражаттын милдетин толук аткарууга умтулганы менен айырмаланат. Баткен жериндеги ушул күнгө чейин бул жалгыз радио, башкалар ачыла элек.

«Салам» радиосунда үзүрлүү эмгектенип, тарбияланып чыккан жаш адисттер жергиликтүү деңгээлден республикалык деңгээлге чейин жетип, Кыргызстандын белгилүү журналист инсандарына айланышты. Аларды атап айтсак: Максуда Айтиева – радионун алгачкы жетекчиси, Сабыр Абдымомунов, Жеңиш Айдаров, Жылдыз Жусупова.

«Салам» радиосунун учурдагы радио берүүсүнүн аймагы болуп, Баткен обласынан - Баткен, Айдаркен шаарлары, Баткен жана Кадамжай райондору, Жалал-Абад обласынан – Базар-Коргон, Ала-Бука, Ноокен райондору, Таш-Көмүр, Майлы-Суу шаарлары. Тажикстандын Согди, Өзбекстандын Фергана областарындагы чек ара аймактары. Азыркы учурда «Салам» радиосунун 700 минге жакын угармандары бар.

Учурда туруктуу жана ийгиликтүү иштеп жаткан Кыргызстандагы популярдуу белгилүү ТОП 20 радиолордун катарына кирген. Өзүнүн имараты менен камсыздалып, 500 Вт радиоберүүгө мүмкүнчүлүгү жеткен жабдык менен камсыздалып, менчик продакшн жана уктуруучу студиясын түзгөн. Радио-до азыр 7 кызматкер туруктуу эмгектенүүдө, 2 журналист-корреспондент, 2 ди-джей, 1 аудио-видео-ди-

зайнер, 1 техник-оператор, 1 коммерциялык директор. Радио-го активист окуучулардан, студенттерден волонтерлорду тартып, жаштарга арналган чыгармачылык программаларын чыгарышат.

«Салам» радиосунун учурдагы программалардын тизмеси мындай. “Дошашке” – эрте мененки оюн-зоок түз эфирдеги программасы, “Күндөлүк жаңылыктар” – саат сайын чыгарылат, “Ыр сунам” – куттуктоо, “Ачык микрофон” – интерактивдүү түз эфир, “Бйман сааты” – агартуу, “Айыл кенчи” – мектеп окуучуларга, “Спорт Экспресс” – спорт жаңылыктары, “Бат Мулайф – студенттерге”, “Ден-соолук”, “Юридикалык клиника”, “Өнөр” – жаш таланттардын программалары.

«Салам» радиосу социалдык сеттерде өзүнүн активдүүлүгүн көрсөтүп келет. Мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү үчүн интернет ресурстарына кадам таштап учурда социалдык сеттер аркылуу угармандарга радио-эфирин жеткире баштады. Радиоуктуруулар веб-сайттар аркылуу берилүүдө.

Кандай гана өлкөдө болбосун мамлекеттик, жеке менчиктеги коммерциялык радиостанциялардын болушу радиотармактын тең салмактуу өнүгүшүн шарттайт. Ошондуктан радиолордун көптүгү пайдалуу болуп эсептелет. Анткени, жалпы аудиторияны тандап алуу, ар түрдүү маалыматтарды, пикирлерди билүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. Албетте, радиолордун ортосунда атаандаштык болот, бирок бул программаларды сапаттуу түзүүгө түртөт.

Жыйнтыктасак, Кыргызстандын түштүк регионунда азыркы маалда үч радиостудиясы иштейт, анын экөөсү Ошто (Эл ФМ жана «Ынтымак»), бирөөсү Баткенде («Салам» радиосу). Жалал-Абад обласында радио жок, эгемендүү доордун жылдарында (чейрек кылым өттү) бул жерде бир дагы жеке менчик, же мамлекеттик, же ведомстволук радио ачылган эмес.

Аталган радиолордун ичинен эң популярдуу жана таасирдүү бул Ош шаарындагы Эл ФМ (мамлекеттик статуста), аудиториясы эл аралык деңгээлге жетти. Мурунку мамлекеттик Ош радиосунун мураскери, аталышы 2010-жылдын март айында өзгөргөн.

Адабияттар:

1. Бакашова Ж. Кыргыз журналистикасынын тарыхы. - Бишкек, 2002.
2. Ибраева Г., Куликова С. Кыргызстандагы массалык маалымат каражаттарынын өнүгүү тарыхы жана азыркы кездеги абалы. - Бишкек, 2002. - 236-б.
3. Дүйшекеева А. Радио журналистиканын негиздери. Окуу китеби. - Бишкек, 2013. - 304-б.
4. Эл тиреги – ЭлТР. - Бишкек, 2007. - 76-б.
5. «Инсан Кыргызстан», №2, июнь, 2017.

Рецензент: д.филол.н. Мамбеталиев К.И.